

TRAGEDIJA SLOVENSKEGA NACIONALNEGA PATENTNEGA SISTEMA

MITJA KOVAČ¹
ROK SPRUK²

POVZETEK: Trenutni slovenski nacionalni patentni sistem naj bi zagotavljal spodbude za inovativno aktivnost slovenskega gospodarstva in hkrati onemogočal podeljevanje neupravičenih monopolov, vendar je na mestu vprašanje, ali je res tako. Opravljena empirična raziskava razkrije, da je pri Uradu Republike Slovenije za intelektualno lastnino po preteku devetih let po vložitvi patentne prijave veljavnih samo še 12 % patentov, kar je lahko neposredna posledica trenutno veljavne zakonodaje. Ta z določilom, da mora imetnik patenta ali imetnik izključne pravice iz patenta najkasneje do izteka devetega leta trajanja patenta Uradu predložiti pisno dokazilo o tem, da patentirani izum ustreza vsem zakonskim zahtevam, de facto uzakonja preverjanje novosti šele po devetih letih od vložitve patentne prijave. Takšna ureditev je ne samo unikatna v vsej Evropski uniji, ampak je tudi v nasprotju z vsemi dognanji dosedanje ekonomske znanosti, je vir neučinkovitosti, podeljuje neupravičene monopole ter vzpostavlja neustrezne spodbude za oportunistično vlaganje patentnih prijav.

Ključne besede: slovenski nacionalni patentni sistem, inovativnost, neupravičeni monopoli, ekonomska učinkovitost

---

1 UVOD

Republika Slovenija je marca 2013 podpisala Sporazum o enotnem evropskem patentnem sodišču (Uradni list Evropske unije, 2013/C 175/01), ki je podlaga za oblikovanje novega sistema evropskega patenta z enotnim učinkom v državah podpisnicah sporazuma. Pristop k temu sporazumu pa je v delu slovenske strokovne javnosti naletel na izjemno kritične odzive, saj naj bi bil prava grožnja našim gospodarskim subjektom (Pretnar, 2015). Z drugimi besedami, kritični odzivi vidijo obstoječi nacionalni sistem patentnega varstva v Sloveniji kot enega izmed najboljših na svetu in kot takšen naj bi bil tudi popolnoma zadosten in učinkovit. Trenutni nacionalni sistem naj bi tako zagotavljal spodbude za izjemno inovativno aktivnost slovenskega gospodarstva in hkrati onemogočal podeljevanje neupravičenih monopolov, vsak nov evropski patentni sistem pa naj bi ogrožal to idilično sliko.

Pričujoči članek odgovarja na vprašanje o ustreznosti obstoječega slovenskega nacionalnega patentnega varstva in o tezi o njegovem izjemnem spodbujanju inovativnosti in hkratnem

---

1 Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, Ljubljana, Slovenija, e-pošta: mitja.kovac@ef.uni-lj.si

2 Univerza v Ljubljani, Ekonomska fakulteta, Ljubljana, Slovenija, e-pošta: rok.spruk@ef.uni-lj.si

preprečevanju podeljevanja neupravičenih monopolov in iz njih izhajajočih rent. Članek tako empirično analizira vzorec SIPO, v katerem se nahaja 9.898 nacionalnih patentnih opazovanj za gospodarske družbe, samostojne podjetnike posameznike in fizične osebe skozi 19 let za obdobje 1991-2015 na mikroekonomski ravni. Ta nacionalni vzorec pa potem primerja z vzorcem Evropskega patentnega urada (EPU), v katerem se nahaja 15.812 patentnih opazovanj za organizacije in fizične osebe iz 97 držav skozi 19 let za obdobje 1991-2015.

Osnovni empirični vzorec pokaže, da ima naključno izbrano podjetje ali fizična oseba, ki vloži patentno prijavo pri Uradu Republike Slovenije za intelektualno lastnino (SIPO), povprečno število predlaganih patentov 1,32. Maksimalno število patentov na posamezno podjetje v analiziranem vzorcu pri SIPO je 23 patentov. Analiza tudi pokaže trend, da je pri Uradu Republike Slovenije za intelektualno lastnino po preteku devetih let po vložitvi patentne prijave veljavnih samo še 12 % patentov, kar je zelo malo in je lahko neposredna posledica trenutno veljavne zakonodaje, predvsem 91. člena Zakona o industrijski lastnini (ZIL-1-UPB3), ki z določilom, da mora imetnik patenta ali imetnik izključne pravice iz patenta najkasneje do izteka devetega leta trajanja patenta Uradu predložiti pisno dokazilo o tem, da patentirani izum ustreza vsem zahtevam po 10., 12., 14. in 15. členu ZIL-1-UPB3, *de facto* uzakonja preverjanje novosti šele po devetih letih od vložitve patentne prijave. Takšna ureditev je ne samo unikatna v vsej Evropski uniji, ampak je tudi v nasprotju z vsemi dognanji dosedanje svetovne ekonomske znanosti, je vir neučinkovitosti in vzpostavlja neustrezne spodbude za oportunistično vlaganje patentnih prijav. Trenutna ureditev 91. člena ZIL-1-UPB3 se tako slabo ujema s kriterijem ekonomske učinkovitosti in neposredno zmanjšuje narodovo blaginjo. V skladu z ekonomsko teorijo to ni presenetljivo, saj se zakonodajalci pogosto odzivajo na politično močne posebne interese skupin, ki bolj skrbijo za lasten dobiček kot pa za narodno blaginjo (Towfigh in Petersen 2015; Dunleavy 1991; Grant 1989; MacLean 1987; Noam 1982; in Olson 1965). Še več, takšen majhen odstotek veljavnih prijav pa bi lahko kazal tudi na potencialne selekcijske učinke, neznanje in nepoznavanje obstoječih tehničnih rešitev, lahko pa tudi na pridobivanje neupravičenih rent (*rent-seeking behaviour*), moralni hazard in ustvarjanje neupravičenih in škodljivih monopolov.

Članek v drugem delu podaja kratek teoretični okvir, ki mu sledijo rezultati in kratka diskusija o dobljenih rezultatih.

2 PRAVNO-EKONOMSKI POMEN PATENTNEGA VARSTVA

V pravno-ekonomskem smislu je patentno varstvo izjemno močan, sofisticiran mehanizem za zagotavljanje spodbud, motivov za kreacijo novih idej, proizvodov, izumov, oblik in modelov. Analitično gledano gre pri patentu za monopol, za podelitev ekskluzivnih stvarnih pravic na intelektualnih stvaritvah, tehničnih rešitvah in izumih (Posner 2011). Vzpostavitev teh stvarnih pravic (patentov) je po mnenju Douglasa Northa (Nobelov nagrajenec za ekonomijo) tudi eden izmed najpomembnejših temeljev in razlogov

neslutene uspeha in blaginje zahodne civilizacije (North 1990; 2005). Še več, sprejetje "Statute of Monopolies 1623" (1623 c. 3, Regnal. 21 Ja 1) leta 1623 v Veliki Britaniji (Fox 1947) se smatra za enega izmed ključnih pogojev, ki so omogočili nastanek njene industrijske revolucije in s tem neslutene gospodarske rasti, prave eksplozije ekonomske aktivnosti in neprekinjenega povečevanja družbene blaginje (Cooter in Schaefer 2012, North 1990; 2005). Podelitev izključne stvarne pravice (monopola) stvaritelju ideje temu omogoča, da si prilasti velik del njene družbene vrednosti (MacKaay 2013). Ta stvarna pravica (ob predpostavki striktnega in objektivnega uveljavljanja takšnih pravic) in iz nje izhajajoča gotovost, da si bo lahko izumitelj, če bo njegov tehnični izum trg sprejel in bo ekonomsko uspešen, povrnil ne samo svoje začetne "*relation-specific*" stroške razvoja in izdelave takšnega produkta, izuma, ampak tudi, da bo lahko užival dobičke (če bodo ti nastali), ki jih bo takšen izum prinesel – ta *ex ante* možnost povrnitve stroškov in participacija na potencialnih dobičkih pa sta izjemna motivacijska mehanizma, ki vzpostavljala spodbude potencialnim izumiteljem za njihovo produktivno obnašanje in inoviranje (vse to pa na dolgi rok povečuje ekonomsko aktivnost, gospodarsko rast in družbeno blaginjo).

Podelitev patentnega varstva analitično gledano pravzaprav s pomočjo podelitve lastninske pravice na določenem izumu predstavlja podelitev monopola nad to dobrino (Posner 2011; Cooter in Ulen 2016). Vsak monopol pa je v skladu z ekonomsko znanostjo – tako teoretično kot empirično (izjema seveda je naravni monopol) – izjemno škodljiv, nevaren, je vir neučinkovitosti, uničuje ekonomsko in gospodarsko aktivnost, zavira/onemogoča inovacije, omogoča prisvajanje neupravičenih monopolnih rent, omogoča moralni hazard in oportunistem ter nepotizem in torej neposredno zmanjšuje družbeno blaginjo (Cooter in Ulen, 2016), zato mora potem pravo intelektualne lastnine najti ravnovesje med spodbujanjem inovativnosti in razširjanjem idej. To ravnovesje (*trade-off*) med zagotavljanjem spodbud za inoviranje in preprečevanjem monopolov pa je tudi glavni razlog za striktno časovno omejeno trajanje patentne zaščite (največ 20 let) in tudi za premo sorazmerno povečevanje vzdrževalnih stroškov patentnega varstva (MacKaay 2013; Cooter in Ulen 2016).

Pravno-ekonomska analiza nam tako omogoča razumeti analitične razloge za podeljevanje teh (drugače ekonomsko tako škodljivih) časovno omejenih monopolov, saj naj bi bilo zagotavljanje spodbud za inovativno, produktivno ustvarjanje tako pomembno, da odtehta (za krajše obdobje največ 20 let) tudi negativne posledice takšnega monopola (monopolna renta, manjša uporaba in razširjanje takšnega znanja, možen oportunistem in prisvajanje neupravičenih rent itd.). Monopolisti tako služijo rente, dobičke, ki presegajo običajni donos naložbe, podeljeni monopoli pa povzročajo družbene stroške s tem, da se zaradi njih proizvede premalo monopoliziranega blaga, njegova cena pa je previsoka (Posner 2011). Iz tega tudi sledi, da je podeljevanje patentov – monopolov za "izume", ki pa niso pravi izumi, ampak samo imitacije pravih resničnih izumov, pravno-ekonomsko popolnoma nedopustno. Podeljevanje patentov, monopolov za takšno imitiranje je neposredni vir neučinkovitosti, moralnega hazarda in oportunistma, transakcijskih stroškov, negativne selekcije (*adverse selection problem*) in pravzaprav omogoča neupravičeno prisvajanje

rent (*rent-seeking behaviour*). V takšnih primerih gre za popolno redistribucijo, za redistributivno vedenje (in ne zaželeno produktivno, kot velja v primerih "pravih" patentov, ki so v resnici nove tehnološke, inovativne in industrijsko uporabljive iznajdbe, ki povečujejo družbeno blaginjo), ki neposredno zmanjšuje gospodarsko aktivnost in družbeno blaginjo. Podeljevanje nacionalnih patentov, ki so samo kopija, imitacija že nekih drugih tujih tehničnih izumov (s tem potem ustvarjamo male nacionalne monopole, kjer so vse spodbude za ustvarjalno, produktivno obnašanje in investiranje izničene), je tako izjemno škodljivo in na dolgi rok tudi uničujoče za gospodarstvo in za blaginjo določene nacije.

3 ANALIZA SLOVENSKE NACIONALNE PATENTNE AKTIVNOSTI

V tabeli 1 so prikazane ključne karakteristike patentnih prijav. V Panelu A so razčlenjene karakteristike patentnih prijav pri Evropskem patentnem uradu, medtem ko so v Panelu B prikazane primerljive značilnosti patentnih prijav pri Uradu RS za intelektualno lastnino. V tabeli so prikazani aritmetična sredina patentnih prijav pri obeh uradih, standardni odklon ter maksimalne in minimalne vrednosti. Poleg števila patentov je prikazan tudi status patentnih prijav pri posameznem uradu. Statusi so v tabeli 1 najprej zaradi celovite predstavitve poenoteni in razčlenjeni v tri najpomembnejše kategorije: a) prijava, b) veljaven in c) zavrnjen/zavržen ter v primeru nacionalnega urada SIPO še d) ničen patent. Ker je status patenta v osnovi binarna spremenljivka, aritmetična sredina za posamezno statusno spremenljivko predstavlja delež podjetij, univerz in fizičnih oseb s posameznim patentnim statusom.

Osnovni empirični vzorec v tabeli 1 pokaže, da ima naključno izbrano podjetje, ki vloži patentno prijavo pri EPU, v povprečju 1,54 patentne vloge s standardno deviacijo 1,91 patenta, kar izpostavlja zajetno heterogenost in predvsem razpršenost samih patentnih vlog. Pri Uradu RS za intelektualno lastnino (SIPO) je povprečno število predlaganih patentov 1,32 z nekaj manjšo standardno deviacijo v primerjavi z EPU. Maksimalno število patentov na posamezno podjetje pri EPU znaša 40 patentov, medtem ko pri SIPO ta številka znaša 23 patentov. Pri EPU je veljavnih 54,8 % patentnih vlog, medtem ko je 41,5 % vlog neveljavnih. Slednji dve obliki patentnega statusa hkrati veljata za najpogostejši, medtem ko je delež ostalih statusov patenta zanemarljiv. Pri Uradu RS za intelektualno lastnino je po desetih letih veljavnih samo še 14,4 % vlog, kar je v primerjavi z EPU bistveno manj in kaže na a) pomanjkljivosti trenutno veljavne zakonodaje v Sloveniji in b) na potencialne selekcijske učinke, ki so obravnavani v empiričnem delu študije.

Na drugi strani je v Sloveniji večina patentnih vlog (47,9 %) neveljavnih, medtem ko je 8 % patentov pretečenih. V 4 % primerov je SIPO patentni postopek ustavil, medtem ko je vlogo zavržen v 10 % primerov. V vzorcu EPU se nahaja 15.812 patentnih opazovanj

za organizacije in fizične osebe iz 97 držav³ skozi 24 let za obdobje 1991-2015 na mikroekonomski ravni, medtem ko vzorec SIPO obsega 9.898 opazovanj. Maksimalno število patentnih prijav na posamezno podjetje pri EPU znaša 40 prijav, medtem ko je bilo pri SIPO od posameznega podjetja vloženi maksimalno 23 patentnih prijav.

Tabela 1: *Opisna statistika patentnih prijav za pravne in fizične osebe*

	# Opazovanj	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Minimum	Maksimum
<i>Panel A: Patentne prijave pri Evropskem patentnem uradu (EPU)</i>					
# Patentnih prijav	15.812	1,544	1.91	1	40
Veljaven patent	15.812	0,548	0.497	0	1
Neveljaven patent	15,812	0.415	0.492	0	1
Ostalo	15,812	0.037	0.021	0	1
<i>Panel B: Patentne prijave pri Uradu RS za intelektualno lastnino (SIPO)</i>					
# Patentnih prijav	9,898	1.325	1.122	1	23
Veljaven patent	9,898	0.144	0.351	0	1
Neveljaven patent	9,898	0.479	0.499	0	1
Pretečen patent	9,898	0.081	0.273	0	1
Ostalo	9,898	0.024	0.065	0	1

Osnovni empirični vzorec v tabeli 2, kjer so zbrani podatki o patentnih prijavah in patentnih validacijah z izključitvijo zadnjih treh let, pa pokaže, da ima naključno izbrano podjetje, ki vloži patentno prijavo pri EPU, v povprečju 1,54 patentne vloge z standardno deviacijo 1,91 patenta, kar izpostavlja zajetno heterogenost in predvsem razpršenost samih patentnih vlog. Pri Uradu RS za intelektualno lastnino (SIPO) je povprečno število predlaganih patentov 1,32 z nekaj manjšo standardno deviacijo v primerjavi z EPU. Maksimalno število patentov na posamezno podjetje pri EPU znaša 40 patentov, medtem ko pri SIPO ta številka znaša 23 patentov. Pri EPU je veljavnih 54,8 % patentnih vlog, medtem ko je 41,5 % vlog neveljavnih. Slednji dve obliki patentnega statusa hkrati veljata za najpogostejši, medtem ko je delež ostalih statusov patenta zanemarljiv. Pri Uradu RS za

3 Andora, Albanija, Antigva in Barbuda, Argentina, Avstrija, Nizozemski Antili, Argentina, Bosna in Hercegovina, Barbados, Belgija, Bolgarija, Bahrajn, Brazilija, Britanski Deviški otoki, Ciper, Češka republika, Čile, Danska, Estonija, Finska, Francija, Grčija, Hongkong, Hrvaška, Indija, Iran, Irska, Islandija, Italija, Izrael, Japonska, Južna Afrika, Južna Koreja, Kanada, Kazahstan, Kitajska, Kostarika, Kuba, Latvija, Libanon, Litva, Luksemburg, Madžarska, Makedonija, Malezija, Mali, Malta, Maroko, Mavricius, Mehika, Moldavija, Nemčija, Nizozemska, Norveška, Nova Zelandija, Oman, Panama, Poljska, Portoriko, Portugalska, Romunija, Rusija, Samoa, San Marino, Savdska Arabija, Singapur, Slovaška, Slovenija, Sv. Vincent in Grenadini, Srbija, Surinam, Španija, Šrilanka, Švedska, Švica, Tajska, Tunizija, Turčija, Tajvan, Ukrajina, Urugvaj, Velika Britanija, ZDA, Združeni arabski emirati.

intelektualno lastnino je po devetih letih veljavnih samo še 12 % vlog, kar je v primerjavi z EPU bistveno manj in kaže na a) pomanjkljivosti trenutno veljavne zakonodaje v Sloveniji in b) na potencialne selekcijske učinke, ki so obravnavani v empiričnem delu študije.

Tabela 2: Opisna statistika patentnih prijav in patentnih validacij z izključitvijo zadnjih treh let

	# Opazovanj	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Minimum	Maksimum
<i>Panel A: EPU Vzorec</i>					
Število patentnih prijav	12.233	1,54	1,89	1	40
Delniška družba	4.740	1,54	1,83	1	28
Družba z omejeno odgovornostjo	5.299	1,51	1,86	1	40
Družba z neomejeno odgovornostjo	25	1,68	1,10	1	5
Samostojni podjetniki	1.399	1,69	2,16	1	30
Univerza	588	1,55	2,14	1	30
Veljaven patent	12.233	0,44	0,49	0	1
Delniška družba	4.740	0,45	0,49	0	1
Družba z omejeno odgovornostjo	5.299	0,43	0,49	0	1
Družba z neomejeno odgovornostjo	25	0,36	0,48	0	1
Samostojni podjetniki	1.399	0,46	0,49	0	1
Univerza	588	0,45	0,49	0	1
Neveljaven patent	12.233	0,52	0,49	0	1
Delniška družba	4.740	0,45	0,49	0	1
Družba z omejeno odgovornostjo	5.299	0,53	0,49	0	1
Družba z neomejeno odgovornostjo	25	0,64	0,48	0	1
Samostojni podjetniki	1.399	0,50	0,50	0	1
Univerza	588	0,52	0,49	0	1
Nezavrščene kategorije	12.233	0,04	0,49	0	1
<i>Panel B: vzorec SIPO</i>					
Število patentnih prijav	8.978	1,32	1,12	1	23
Delniška družba	1.597	1,32	1,07	1	18
Družba z omejeno odgovornostjo	2.702	1,33	1,15	1	21
Družba z neomejeno odgovornostjo	19	1,10	0,45	1	3
Samostojni podjetniki	3.951	1,30	1,09	1	23
Univerza	562	1,40	1,36	1	16
Veljaven patent	8.978	0,12	0,32	0	1

	# Opazovanj	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Minimum	Maksimum
Delniška družba	1.597	0,10	0,30	0	1
Družba z omejeno odgovornostjo	2.702	0,10	0,30	0	1
Družba z neomejeno odgovornostjo	19	0,26	0,45	0	1
Samostojni podjetniki	3.951	0,14	0,35	0	1
Univerza	562	0,10	0,30	0	1
Neveljaven patent	8.978	0,52	0,49	0	1
Delniška družba	1.597	0,55	0,49	0	1
Družba z omejeno odgovornostjo	2.702	0,54	0,49	0	1
Družba z neomejeno odgovornostjo	19	0,52	0,51	0	1
Samostojni podjetniki	3.951	0,50	0,50	0	1
Univerza	562	0,53	0,49	0	1
Nerazvrščene kategorije	8.978	0,36	0,49	0	1

Opomba: Tabela prikazuje temeljne parametre oz. opisne statistike za število patentnih prijav ter veljavne in neveljavne patente pri Evropskem patentnem uradu in Uradu RS za intelektualno lastnino. Med nerazvrščene kategorije izidov patentne validacije se štejejo vrnitev patentne prijave, zavrnitev patentne vloge, ustavitve postopka, ovržena vloga ter terminacija patentne vloge. Aritmetična sredina za posamezne kategorije patentne validacije pokaže delež podjetij oz. gospodarskih družb, ki imajo veljaven ali neveljaven patent ali vlogo, ki zapade pod nerazvrščene kategorije.

4 ZAKLJUČEK IN DISKUSIJA

Trenutno veljavna zakonodaja, predvsem določilo 91. člena Zakona o industrijski lastnini (ZIL-1-UPB3), ki določa, da mora imetnik patenta ali imetnik izključne pravice iz patenta najkasneje do izteka devetega leta trajanja patenta Uradu predložiti pisno dokazilo o tem, da patentirani izum ustreza vsem zahtevam po 10., 12., 14. in 15. členu ZIL-1-UPB3, *de facto* uzakonja preverjanje novosti šele po devetih letih od vložitve patentne prijave, kar je v nasprotju z vsemi dognanji ekonomske znanosti ter je vir neučinkovitosti in vzpostavlja neustrezne spodbude za oportunistično vlaganje patentnih prijav. Trenutna ureditev 91. člena ZIL-1-UPB3 se tako slabo ujema s kriterijem ekonomske učinkovitosti in neposredno zmanjšuje narodovo blaginjo. Takšen majhen odstotek veljavnih prijav pa bi lahko kazal tudi na potencialne selekcijske učinke, neznanje in nepoznavanje obstoječih tehničnih rešitev ali pa tudi na pridobivanje neupravičenih informacijskih rent, moralni hazard in ustvarjanje neupravičenih in škodljivih monopolov. Iz povedanega lahko zaključimo, da sta z vidika ekonomske učinkovitosti sprememba obstoječe ureditve in poenotenje z ureditvami, ki zahtevajo takojšnjo preverbo novosti patentne prijave, nujna. Takšna novelacija obstoječe ureditve bi bila ob identificiranih številnih pomanjkljivostih in nedorečenostih dobrodošla institucionalna sprememba, ki bo na dolgi rok pospešila resnično inovacijsko aktivnost celotnega slovenskega gospodarstva ter s tem tudi gospodarsko rast in blaginjo.

LITERATURA

Cooter, R. & Schaefer, H. B. (2012). *Solomon's Knot: How Law can End the Poverty of Nations*. Princeton University Press.

Cooter, R. & Ulen, T. (2016). *Law and Economics* (6th ed.). Pearson.

Dunleavy, P. (1991). *Bureaucracy and Public Choice: Economic Explanation in Political Science*. Harvester, Wheatsheaf.

EU (2013). Sporazum o enotnem evropskem patentnem sodišču. *Uradni list Evropske unije*, 2013/C 175/01.

Fox G., H. (1947). *Monopolies and Patents: A Study of the History and Future of the Patent Monopoly*. University of Toronto Press.

Grant, W. (1989). *Pressure Groups, Politics and Democracy in Britain*. Springer.

McKaay, E. (2013). *Law and Economics for Civil Law Systems*. Edward Elgar.

McLean, I. (1991). *Public Choice – An Introduction* (1st ed.). Wiley-Blackwell.

Noam, E. (1982). The Choice of Governmental Level in Regulation. *Kyklos*, 35(2), 278–291.

North, C. D. (1990). *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press.

North, C. D. (2005). *Understanding the Process of Economic Change*. Princeton University Press.

Olson, M. (1965). *The Logic of Collective Action*. Harvard University Press.

Posner, A. R. (2011). *Economic Analysis of Law* (8th ed.). Wolters Kluwer.

Pretnar, B. (2015). Neprijetna dejstva o enotnem patentu EU. *Delo*, 4. 1. 2015.

Towfigh, V. E. & Petersen, N. (2015). Public and Social Choice Theory. V Towfigh, V. E. & Petersen, N. (ur.), *Economic Methods for Lawyers*. Edward Elgar.